

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МҮЛКЕТІ

ҚОҒАМ ЖҮЗЕСІ

АБАЙ
сөзлесі

Мен боламын демеңгер,
Аяқты алшаң басқанға...
Бір ғылымнан басқаның,
Бергі де кесел асқанға.

Абай (Ибраһим)
Құнанбаулы

АБАЙ ІЗІМЕН

немесе "У" дан ұрттап,
"отасу" да

"Абай сөзлесімен" ояну

Абай ізімен аяқтат іздек...

Сан сауаудың жауабын Ұлы ақын мұрасынан табамыз. Кеше, бүгін ғана емес, күн ертең барша адам баласы тұныққа тірелгенде де Хакім Абай аманаты Темірқазықты сөзге түсірірі хақ. Демек, қаққ адамзат мойындап, өркеніет қазынасын байытқан Абай туралы мадақ сөз айту мүлде жеткіліксіз. Басты мақсат - ең алдымен, өз қазынасымен бізгі мұсылман қауымының ақынның асыл мұрасына қазына ашып, көкірегіміз отуы болмақ.

Абай сөзі, Абай ойы өрбір адам өз бағамдауға жете алса, қандай ғана болар. Хакім мұрасы бір көңір блуқ, өмір сапарында шөпкерл, жан азығын іздеген адам мөлдір қайнар жаңына өз-ақ тізе бүгіп, сусынын қандырды әрі. Ат, тасып берген азықтың талғамаудан аспасын бері.

Әйбөтте, солай.

Демек, менің бұл еңбегімді ұлы ақын ұлағатынан сабақ алып, ұлы ақын ізмен руханият сапарына аттанған жолашуының Абай сөзі - аяқтат ұшынынан туған жазбалары деп біліңдерің.

Сонымен әуелгі алхисса сөздерімді кітаптың ең соңына қарай сырғыттым. Қолыма қалам алғандағы негізгі айтпақ ойымды де сонда түпіндейді жән көрдім. Көз алдымада даңшыған ақын тұлғасы турған: Хакім Абайдың тірлік-тоғуына бірдене қосқан деу берер. Әрине, ұлы ақын аяғы мен қайратты жүрекке жұгірте отырлық-ақ, өмір сүрудің ғажайып өнер өр ойы екенін және оны түсінудің тек қана толық, яғни кемел адамның ғана қолынан келетінін зерделетіңдер.

Опай болса, "ейтүр бірдене аяғы керек, ең қатарлы "шайқайлы" деп, сөз сапырудың жән қайсы? Тіпті, білгеніңнің бәрін айтпаңдан деу де білгендік болмаса керек. Сондықтан өззімнің әуелгі ойларымды кітап соңына жете алғанды, құрысты соған айтпаңдан алған оқирмағым арнадым. Бйткені, көңілдегі көркіті ойды сөзбен зерлей білу ғана емес, оны түсіне алу да екінің біріншй маңдайына жазылмаған өнер.

Аяқтат қолында өмір адамның қалдырған ізі де оның мінезінші, яғни ақылды мақсы көрінісіндей. Бұл туралы да арқайсымыздың өзіндік түсінігіміз бар. Дегенмен, біздің ақиқатқа барар жолымыз бен пешенемізге жазылған тағдыр өгіз. Бастапқыда, мұны мойындай қоймаймыз, өрине. Бірақ Абай жүрегіне қондырып, айналасына мейлінше адал да әділетті бола алған пендені үш төрең сенім мен таз жаурек шапалағы көп күттірмеді екен. Әйбөтте, табысқа аса тез жеткіміз көпін асығып, атылпасақ, "сабыр тұл" - сары алтын екені анық.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қатпханасы Абай Құнанбаулының 175 жылдық мерейтойына арналған жоспарға сәйкес Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі, ҚР Ұлттық қатпханасының ғылыми хатшысы Жүнісбеков Болат Жүнісбекулының "Абай сөзлесі" атты кітабын жарыққа шығарды. Жинақтан біздің тұрақты авторларымыздың ұлы Абай, кемеңгер Шөкерім мен ғұлама Бүеуовтің шығармашылығы туралы зерттеулерімен, әсселерімен кеше туған Ұлттық қатпхананың құрамындағы асыл мұрасы "қөзің ашқан" қырыққа жуық новелласы және әңгімелерімен таныса аласыздар.

Көсемес жарындағы қығармалар халқымыздың ұлы перзенттерінің өнегелі өмірі мен қайталанбас өнектері жайында өркін ой тұрғысында жаңаша көзқарасты пайымдатыды. Ал, новеллалар мен әңгімелер, жазушының өмір жолында өз жолығып, жаншуығын сезінген замандастарына деген мейірірі сырттары болып табылады. Біз бүгін, құрметті оқырман, сіздердің назарларыңызға жерлес қаламгер кітабының кіріспе бөлімін ұсынып отырмыз.

"АБАЙ СӨЗЛЕСІ"

(зерттеулер, әсселер, новеллалар мен әңгімелер жинағы)

Амал қайсы, асығыспыз.

Уақыт күтпейді.

Біздіңше, асыққан жолашушының адымы бұл ұран. Алғашында, жүректің ғандыма, әйгілді бас етіп, "өзімізбенмен" адысырдың салдарынан кеше ғана үдере аттанған жерге бірнеше мәрте қайта оралып, бітітсе санаған шаруаны қайта безбендейтін көздерімді аз ба?

Неге біздей?

Өз басының қадір-қасиетін білетін, қандай қиын кезеңде де ұстанымына берік, адамды ардақ тұтқан, қара қылды қақ жарған әділетті қазақ әді бұл Сосын тасы шетқұрттарды "көңіріңнен қонақжайлық" пен дәрхан көңіл де бады алаш жұрттына тіл парасат пен сабырдың, жомағт көңілдің сыбағасы.

Біз, тұмысынан бөлшекше жаратылған, шұрайлы тілі мен шұрайлы сапт-дестуірі, байтайты менің бағары тақыры бар қазақ жолынан баласымыз. Ішкіге иіліп, шайқалыға шайқалыған, адам баласын алапалай, әрқайсысын ардақ тұтып, табиғатпен тіп ескен, талай сыннан сүрінбей өтіп, білдірі алат күнге аман-есен жеткен кемеңгер өр бүртүр перзенттері ұлттық мінезді мезеуімен қысқын қазақты Сейте тура, қасқарына қысқын зардабынан жанары жастан босамай, айналғасына талай мәрте көңілі қалып, тіпті төрт айнағандай кездері де өз емес Алаш жұртымыз.

Неге?

Бұған да жауапты ұлы Абай мұрасынан табамыз. Хакім жиырмасыншы сөзінде былайша толғанды: "Тағдырды біздің қолымызға бөлгендер - өздеріміздей. Пендемі бір бар жалғыз деген. Ол тағдырда адаммен бірге жаратылған нәрсе, оған адам өз талқан емес. Оған егер бір еліксе, адам баласы құтылмай қалып. Қайраттанып, ішкіл тастап көтесен де, ақырғанда қолыңа баласы бар. Ақырға түгел, оңды адамды баласы бар қасқа, осы адам баласының жалқылайтын нәрсесі бар ма екен?". Бірақ осы жалғыз деген өрнені көрсем деген, көп көрген, адам, бағасын, бөрін де баян-сызып біліп жеткен, оңды адаммен шығар. Дамалық құрмырның баянсыздығын өрбір қызығының ақырының шопалығын көрген-білгендер тіршіліктен де жалықса болар. Бұлай білгенде аяқыматқ, қайысқарлық та бір ғана біткен өкеледі деп ойлаймын."

Абай сөзлесі көңірек көзін ашды.

Қанағат, рахым...

"У"... жалғуы.

Тырнақалды роман-эссейнің тақырысы болып үйлеген екеніміз. "Тойымсыз болсақ, тәтті де -". Бұл да Абай ұлағаты жеткендік аяқтат.

"Махсбатпен жаратқан адамзатты, сен де сүй о Алланы жаннан тәтті. Адамзаттың бәрін сүй бауырмы деп, Және хақ жолы осы деп әділеттің".

Ұлы азымын "Алғашында ардамыз сүйіп, әділетті болуға" шығарған ұлы жүрегінің тереніне жетсе болдылық жолы да өртүрлі. Адам өмірге келіп, бұл дүниемен, фанимен тағдыр қоса отырып, талай мәрте адамдай "у" ішеді. Тіпті, жанқиярдымыз бен айналасында замандастарымыздың да қадірін көш біліп жатымыз.

Ұлы Абай айтқаны,

"Өмір-дін алды - ыстық,

арты - суық". Тіріліктің

отынан өтіп, суын кешіп,

қазығын да шығығын

да бұйығынан

татамыз. Жүректің өт-

сезім мен бойдағы өт-

жігер жастықтың сыбағасы

болса, есейгенде

ла-сабыдан тиянақ тапқан

салпыңқандылыққа

не жетсін!

отасу!

Халық қаһарманы

Нұрмағамбетов Сәтмолда

Халықтың ұлағы

дәт Қожахметұлы туралы

жазған роман-диалогияны

"отасу" деп атады.

"Өмірдің алды -

ыстық, арты - суық" Шәкәт

Аманжолдың ақындығына

негізгі адамның кезінде

жалынды, жаңа жүріп,

есейгенде салпыңқын

сабыр табу оғ ғана біткен. Адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

Ұлы Абай айтқаны,

"Өмір-дін алды - ыстық,

арты - суық". Тіріліктің

отынан өтіп, суын кешіп,

қазығын да шығығын

да бұйығынан

татамыз. Жүректің өт-

сезім мен бойдағы өт-

жігер жастықтың сыбағасы

болса, есейгенде

ла-сабыдан тиянақ тапқан

салпыңқандылыққа

не жетсін!

отасу!

Халық қаһарманы

Нұрмағамбетов Сәтмолда

Халықтың ұлағы

дәт Қожахметұлы туралы

жазған роман-диалогияны

"отасу" деп атады.

"Өмірдің алды -

ыстық, арты - суық" Шәкәт

Аманжолдың ақындығына

негізгі адамның кезінде

жалынды, жаңа жүріп,

есейгенде салпыңқын

сабыр табу оғ ғана біткен. Адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

баласын қараңғылықта, адам

Р.С. Тал осыны күткеніміз. Оқығаны мен тоқығаны көп-көріні азамат секілді еді. Хакім Абай шығарығына бас шырақшы болып қалған күнға аяқтатып жеткен. Іштен разы өмір, сөйтсем, көрешімі алды екен. Оның қойған сауалынан өне-бойым тіркенді.

Ұлы ақын шығарығын о маған қоманасына екен. Мені Алматы мен Астана қалаларында мекемелерімен іздейтін көрнеді.

Ренжірміді де, ренжімесімді де білмедім. Мұндайда жауап беріп, сөз шығындаудың өзі обал. Әткен...

Абай...

Бұл - Абай емес пе?

Басқа сөз ауылыма түспеген.

Тілімді тістеген күйі, іштей тұнышқым. Біз өзім үшін емес, өмірге тұтқан өзгенде түпіндім. Лақин, түсінісі осы болса, оған не дауат? Бұған дейін кім білген, ұлы адамның алды та болса, жожақты жо деп, іш тартуы еді.

Көңілім бірден суыды.

Апыр-ай, жылдар алақ жылжып, Абай заманынан бері екі ғасырға жуық уақыт өтсе де, қарынғым мен нағыздығы бітпейтін әлі де сөйле қоймағанды да. Әсет ақынның бір жарым ғасырлық тойы үстіңде, 2017 жылы, "Абай туралы мұндай мақала бұрын-соңды жазылмаған" деп, ғұлама Мұхтар Бүеуов бастаған ондаған ғалымдар мен қаламгерлердің жиналды өңбегін асып шығарып, қолындағы газет қырысын көпбөледі де жаңағы суалмас нағандықтың сарқыты.

Сөз киесінен қорықпайды-ау жазғандар!

Ал, сол сардар сөздің, киелі сөздің Құнығы, Ақмәт ұшығын Абай (Ибраһим) Құнанбаулының асыл мұрасы!

Біз оны "Абай сөзлесі" деп атадық.

Болат ЖҮНИСБЕКОВ, жазушы

